

POGLAVLJE 23: PRAVOSUĐE I OSNOVNA PRAVA

U skladu s članom 6. stav 1. Ugovora o Evropskoj uniji (TEU), Unija se zasniva na načelima slobode, demokratije, poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, i vladavine prava. Ta načela su zajednička za države članice i države kandidati treba da ih poštuju.

Načelo vladavine prava i pravo na pravično suđenje, kako je navedeno u članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) i članu 47. Povelje o osnovnim pravima Evropske unije, propisuju da **pravosuđe** mora da bude nezavisno i nepristrasno. Sadržaj tih pojmova je razjašnjen u sudskoj praksi Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), što je prihvaćena referenca za *acquis* EU prema članu 6. stav 2. UEU. Konkretno, sudovi moraju biti uspostavljeni zakonom; ne smije biti diskriminacije u postupcima imenovanja sudija; donošenje odluka u pravosuđu ne smije biti pod utjecajem izvršne niti zakonodavne vlasti; sudije moraju postupati nepristrasno i tako da to bude vidljivo svima; uvjeti njihovog mandata moraju biti osigurani zakonom na odgovarajući način; osnovi za disciplinski postupak ili razrješenje funkcije moraju biti ograničeni i utvrđeni zakonom.

Pored toga, opće načelo prava EU jeste da pravosuđe mora imati dovoljno sredstava za efikasan rad, a od sudija se očekuje da poštuju visoke moralne standarde pri obavljanju svojih dužnosti u skladu sa zakonom. Preporuka br. R(94)12 o nezavisnosti, efikasnosti i ulozi sudija Komiteta ministara Vijeća Evrope (SE) pruža dalja pojašnjenja. Slično tome, Evropske smjernice o etici i ponašanju javnih tužilaca (Budimpeštanske smjernice) nude korisne smjernice za zajednički evropski standard u toj oblasti.

Član 67. Ugovora o funkcioniranju Evropske unije (TFEU) napominje da sprječavanje i borba protiv **korupcije** doprinosi uspostavljanju prostora slobode, sigurnosti i pravde. Konvencija o zaštiti finansijskih interesa Evropske zajednice iz 1995. godine i Konvencija o borbi protiv korupcije u koju su umiješani službenici Evropske zajednice ili država članica iz 1997. godine ukazuju na to da su za borbu protiv korupcije potrebne „djelotvorne, srazmjerne i preventivne“ krivično-pravne sankcije. Okvirna odluka Vijeća o borbi protiv korupcije u privatnom sektoru iz 2003. godine definira aktivnu i pasivnu korupciju u privatnom sektoru kao krivično djelo i propisuje odgovornost pravnih lica i za aktivnu i za pasivnu korupciju. Od država kandidata se u skladu sa Saopćenjem komisije za sveobuhvatnu politiku EU protiv korupcije iz 2003. godine očekuje da održe snažnu političku posvećenost na najvišem nivou, da razviju i poboljšaju istražna sredstva i da odrede više specijaliziranih kadrova za borbu protiv korupcije, da provedu obuku i specijalizaciju, da primijene strategije i propise na djelotvoran način i da se u potpunosti usklade sa relevantnim međunarodnim instrumentima. Ovo posljednje posebno obuhvata Konvenciju UN-a protiv korupcije i Krivično-pravnu i Građansko-pravnu konvenciju Vijeća Evrope o korupciji.

U skladu sa članom 6. stav 3. UEU i sudskom praksom Evropskog suda, Unija poštuje **osnovna prava** koja garantira EKLJP i koja proističu iz ustavnih tradicija zajedničkih za države članice kao općih načela prava Evropske unije. Stoga su ona obavezujuća za institucije Unije u provođenju njihovih ovlaštenja i za države članice kada primjenjuju pravo Evropske unije (član 51. Povelje o osnovnim pravima EU). Pri tumačenju osnovnih prava, Evropski sud se uglavnom oslanja na odredbe EKLJP, a povremeno i na nekoliko drugih međunarodnih izvora kao što je UN-ov Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. U skladu sa članom 6. stavom 1. UEU, prava, slobode i načela utvrđena u Povelji o osnovnim pravima EU su obavezujuća za Uniju.

Spisak osnovnih prava pokriva tradicionalna građanska prava, kao što su pravo na život, zabrana mučenja i ponižavajućeg postupanja, pravo na slobodu i sigurnost osoba koje nameće stroga ograničenja u pogledu pritvora, slobode vjeroispovijesti, slobode govora i slobode udruživanja i okupljanja. Unija također štiti osnovno pravo na poštovanje privatnog

života kada je u pitanju obrada ličnih podataka. Direktiva Evropskog parlamenta i Vijeća 95/46/EZ o zaštiti pojedinaca u pogledu obrade ličnih podataka i o slobodnom protoku tih podataka jeste osnovni instrument na nivou EU. Propisi o zaštiti podataka su modernizirani sa tzv. paketom reformi EU u oblasti zaštite podataka, koji se sastoji od i) Uredbe (EU) 2016/679 Evropskog parlamenta i Vijeća od 27. aprila 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka),⁵³ i Direktive (EU) 2016/680 Evropskog parlamenta i Vijeća od 27. aprila 2016 o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom ličnih podataka od strane nadležnih tijela u svrhe sprečavanja, istrage, otkrivanja ili krivičnog procesuiranja kaznenih djela ili izvršavanja kaznenih sankcija i o slobodnom kretanju takvih podataka, te o stavljanju izvan snage Okvirne odluke Vijeća 2008/977/PUP.⁵⁴ Uredba je stupila na snagu 24. maja 2016. godine i primjenjuje se od 25. maja 2018. Direktiva je stupila na snagu 5. maja 2016. godine. Države članice treba da je preuzmu u svoje propise do 6. maja 2018.

Direktiva 95/46/EZ precizira i proširuje načela zaštite prava i sloboda pojedinaca sadržana u Konvenciji VE od 28. januara 1981. godine o zaštiti pojedinaca u vezi sa automatskom obradom ličnih podataka i njenom Dodatnom protokolu 181. Ona predviđa slobodno kretanje tih podataka unutar EU/EEP i za privatni i za javni sektor pod izvjesnim uslovima kao što su legitimnost, dobar kvalitet podataka i poštovanje načela konačnosti i proporcionalnosti. Konvencija se trenutno revidira. Tekuća modernizacija ima za cilj rješavanje novih pitanja u pogledu zaštite podataka koja se odnose na povećanu upotrebu IKT i unapređenje provedbe propisa. Međuvladin *ad hoc* Odbor za zaštitu podataka (CAHDATA) završio je aktivnosti na izmjeni i dopuni teksta koji će vjerovatno biti dostavljen Komitetu ministara na odobrenje iduće godine (2017).

Spisak ljudskih prava EU takođe sadrži više garancija za osiguranje jednakosti. Postoji opća zabrana diskriminacije na raznim osnovama; ravnopravnost između muškaraca i žena mora biti osigurana; mora se poštovati kulturna, religijska i jezička različitost. Pored toga, prava djeteta iziskuju posebnu zaštitu u skladu sa članom 24. Povelje o osnovnim pravima EU; sadržina tih prava se temelji na Konvenciji UN-a o pravima djeteta koju su ratificirale sve države članice. Djeca posebno imaju pravo na opstanak, razvoj, zaštitu od štetnih uticaja, zloupotrebe i iskorištavanja, i puno učešće u porodičnom, kulturnom i društvenom životu. Osim toga, Direktivom 2011/93/EU od 13. decembra 2011. o borbi protiv seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije vrši se usklađivanje, u cijeloj Evropskoj uniji, krivičnih djela koja se odnose na seksualno zlostavljanje djece, seksualno iskorištavanje djece i dječju pornografiju. Ona također utvrđuje koje su minimalne sankcije. Ova Direktiva takođe dopunjuje Direktivu 2011/36/EU od 5. aprila 2011. o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti njenih žrtava.

Prema članu 21. Povelje o osnovnim pravima EU, pripadnici nacionalnih manjina ne smiju biti diskriminirani. Član 1. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina potvrđuje da ljudska prava obuhvataju prava manjina. Prava manjina obuhvataju pravo na nediskriminaciju osoba koje pripadaju nacionalnoj manjini; slobodu udruživanja, okupljanja, izražavanja, slobodu vjeroispovijesti, slobodu korištenja sopstvenog jezika, i efektivno učešće u javnim poslovima. Mjere protiv rasizma i ksenofobije pokrivaju oblasti poput antisemitizma, islamofobije i netrpeljivosti prema Romima. Važnost sprječavanja i borbe protiv ovih pojava je naglašena u članu 67. UFEU. Vijeće je 1996. godine usvojilo Zajedničku akciju za borbu protiv rasizma i ksenofobije.

Naposljetku, *acquis* Unije u oblasti osnovnih prava sadrži više važnih pravosudnih garancija.

⁵³ Sl. gl. L 119, 4.5.2016, str. 1-88

⁵⁴ Sl. gl. L 119, 4.5.2016, str. 89-131

Prema članu 47. Povelje o osnovnim pravima EU, svako ima pravo na pravično suđenje i pravo na djelotvoran pravni lijek. Pravna pomoć treba da bude osigurana ukoliko optužena osoba nema dovoljno sredstava, što se u početku odnosilo na krivične predmete, ali je prošireno, pod izvjesnim uslovima, i na građanske kada je to u interesu pravde. Pored toga, treba da se poštuju načela legalnosti i srazmjernosti krivičnih djela i kazni. Optuženi mora da podliježe i pretpostavci nevinosti i da uživa prava na odbranu.

Prava građana EU se odnose na aktivno i pasivno biračko pravo na izborima za Evropski parlament i na izborima za lokalnu samoupravu, pravo na slobodno kretanje i boravak u Evropskoj uniji i diplomatsku i konzularnu zaštitu.

I. PRAVOSUĐE

(Za detaljna pitanja, vidjeti Politički kriterijumi)

II. BORBA PROTIV KORUPCIJE

(Za detaljna pitanja, vidjeti Politički kriterijumi)

III. OSNOVNA PRAVA

(Za detaljna pitanja, vidjeti Politički kriterijumi)

IV. GRAĐANSKA PRAVA EU

A. Aktivno i pasivno biračko pravo na općinskim izborima

1. Koji bi zakonski postupci bili neophodni kako bi se građanima EU omogućilo da glasaju za i/ili da se kandidiraju za općinske izbore u Bosni i Hercegovini ili da koriste druga biračka prava?

B. Pravo na slobodno kretanje i boravak

2. Koji dokumenti su potrebni građanima EU i članovima njihovih porodica da bi ušli u Bosnu i Hercegovinu?
3. Koje dokumente moraju da prikažu građani EU koji se ne bave privrednom djelatnošću i koliko treba da plate za boravišnu dozvolu?
4. Koji su razlozi za odbijanje ulaska ili boravka građanima EU?

C. Diplomatska i konzularna zaštita

5. Koje mjere (zakonske, institucionalne i druge) bi bile neophodne kako bi se građanima EU omogućilo da koriste zaštitu diplomatskih i konzularnih predstavništava u Bosni i Hercegovini, uključujući izdavanje putnih isprava po hitnom postupku?